

Heslo na rok 2013

Komentár dona Pascuala Cháveza Villanueva,
hlavného predstaveného Saleziánov dona Bosca

„Ustavične sa radujte v Pánovi!
Opakujem: Radujte sa!“ (Flp 4, 4)

Prostredníctvom pedagogiky dobroty
ponúkame mladým – ako don Bosco
vychovávateľ – evanjelium radosti

Pascual Chávez Villanueva: "Rallegratevi nel Signore sempre; ve lo ripeto ancora, rallegratevi"

© 2012 Editrice S.D.B., Direzione Generale Opere don Bosco, Roma

Preklad: Štefan Turanský SDB

Foto na obálke © Direzione Generale Opere don Bosco, Roma

Slovenské vydanie © vydavateľstvo DON BOSCO 2012

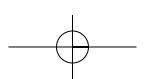
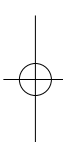
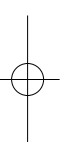
KOMENTÁR K HESLU 2013

Drahí bratia a sestry saleziánskej rodiny!

Druhý rok trojročnej prípravy na dvojsté výročie narodenia dona Bosca bude zameraný na jeho pedagogiku. V roku 2012 sme svoju pozornosť zamerali na dejiny dona Bosca a usilovali sme sa lepšie pochopiť celý jeho život a najmä dôvod, prečo bol poznačený prednostnou láskou k mladým. Do tohto cieľa vložil všetky svoje sily, pretože vnímal, že toto bolo poslanie, ktoré mu zveril Boh.

Naším cieľom v roku 2013 je prehľbiť jeho výchovnú ponuku: to, čo chcel don Bosco ponúknuť mladým ľuďom, a metódu, ktorú použil pri otváraní dverí ich srdca, aby si tak získal ich dôveru a z ľudského a kresťanského hľadiska stvárňoval silné osobnosti. Konkrétne - *chceme sa priblížiť k donovi Boscovi vychovávateľovi*. Ide o to, aby sme prehĺbili a aktualizovali preventívny systém. Toto je téma Hesla 2013.

Ani tentoraz nebude náš prístup iba intelektuálny. Na jednej strane je nevyhnutne potrebné študijne a vedecky prehľbiť saleziánsku pedagogiku a aktualizovať ju podľa citlivosti a požiadaviek súčasnosti. Dnes sa totiž hlboko zmenili rôzne sociálne, ekonomické, kultúrne, politické a náboženské pomery, v ktorých prežívame svoje povolanie a venujeme sa saleziánskemu poslaniu. Na druhej strane je rovnako potrebné pre charizmatickú vernosť nášmu otcovi donovi Boscovi stotožniť sa s obsahom a metódou jeho výchovnej a pastoračnej ponuky. V kontexte súčasnej spoločnosti sme povolaní byť svätými vychovávateľmi ako on tak, že ako on darujeme svoj život a budeme pracovať pre mladých a s mladými.

ZNOVU OBJAVIŤ PREVENTÍVNY SYSTÉM

Keď opätovne premýšľame nad výchovnou skúsenosťou dona Bosca, aj dnes sme povolani verne ju uvádzať do života. Iste, všetci sme presvedčení, že keď ide o jej určité osobitné výrazy a interpretácie, jeho preventívny systém sa rozhodne javí ako „dobový“, prekonaný, pretože je spojený so svetom, ktorý dnes už neexistuje. Medzitým už totiž v pedagogickej, psychologickej, náboženskej, kultúrnej, filozofickej, technologickej a demografickej oblasti prebehlo veľmi mnoho „revolúcií“, ktoré sa udiali v 20. storočí. Dnes sa už svet stal „globálnou dedinou“. Preniknutý je nepretržitými mediálnymi a globalizujúcimi inováciami, ktoré ovplyvňujú všetky kultúry našej planéty. Spôsob myslenia je poznačený nevidanými kultúrnymi kritériami produktivity, účinnosti, kalkulácie, vedeckej racionálnosti. V tomto interpretačnom rámci spoločenských javov sa teda mnohé predošlé interpretačné kategórie javia ako prekonané.

Na to, aby sme preventívny systém mohli správne aktualizovať, nestačí, ak začneme meniť pedagogické plány, formuly, a nepostačuje ani znovu pripomenúť všeobecné a dobré „heslá“, vhodné pre každé obdobie. Naše úsilie sa má v prvom rade zamerať na to, aby sme z historického hľadiska pochopili metódu dona Bosca a mali na zreteli, že osobitné situačné hodnotenia sa stali principiálnym základom teologických, antropologických, pastoračných a pedagogických spracovaných prvkov, ktoré pokladal za vhodné pre mladých svojej doby. Toto historické pochopenie nám pomôže neizolovať jeho skúsenosť, ale novými formami a spôsobmi ju aplikovať so všetkými jej princípmi. Konkrétne to znamená, že treba analyzovať rozmanitosť jeho činnosti pre mladých, obyčajných ľudí, Cirkev, spoločnosť, pre re-

hoľný život, ale aj rozmanitosť spôsobu, akým vychovával mladých v prvom sviatočnom oratóriu, v malom seminári na Valdoccu, akým viedol saleziánskych a nesaleziánskych bohoslovcov alebo aj misionárov. Možno teda povedať, že už prvé oratórium v Pinardiho dome obsahovalo niektoré dôležité intuície, ktorých platnosť a opodstatnenosť don Bosco následne prehĺbil v rámci komplexnej humanisticko-kresťanskej syntézy. Sú to:

a) pružná štruktúra (spôsob, akým si don Bosco predstavuje oratórium), ktorá bola sprostredkovateľom medzi Cirkvou, mestskou spoločnosťou a mladými z ľudových vrstiev;

b) úcta k ľudovému prostrediu a jeho ocenenie;

c) náboženstvo ako základ výchovy podľa učenia katolíckej pedagogiky, ktorú si osvojil v kňazskom konvikte;

d) dynamické prepojenie medzi náboženskou formáciou a ľudským rozvojom, katechizmom a výchovou. Inými slovami, súlad medzi výchovou a výchovou k viere (integrácia viery a života);

e) presvedčenie, že vzdelanie je podstatným prostriedkom osvetlenia mysle;

f) výchova, ale aj katechéza, ktorá prebieha vo všetkých svojich formách napriek časovému obmedzeniu a nedostatočným zdrojom: alfabetizácia toho, kto nemal inú možnosť školského vzdelania, hľadanie pracovných príležitostí, asistencia počas týždňa, rozvoj manuálnych a výchovných aktivít v rámci rôznych združení a spolkov...;

g) využitie a valorizácia voľného času;

h) láskavosť ako výchovný štýl a vo všeobecnosti aj ako štýl kresťanského života.

Táto metóda, v určitej chvíli pomenovaná ako „**preventívny systém**“, sa z dynamiky jeho osobitnej skúsenosti stane zverejneným a predkladaným „systémom“ ako univerzálna metóda. Don Bosco ho navrhol a uvádzal do výchovy a prevýchovy mladých z najrôznoodejších skupín.

Je známe, a hovorí to výstižne aj dokument *Charta charismatickej identity saleziánskej rodiny dona Bosca*, že „preventívny

systém reprezentuje zhustený obsah pedagogickej múdrosti dona Bosca a predstavuje prorocký odkaz, ktorý zanechal svojim dedičom a celej Cirkvi. Je to duchovná a výchovná skúsenosť, ktorá sa zakladá na rozume, náboženstve a láskavosti.

Rozum zdôrazňuje hodnoty kresťanského humanizmu, ako je hľadanie zmyslu, práca, štúdium, priateľstvo, veselosť, nábožnosť, sloboda súvisiaca so zodpovednosťou, harmónia medzi ľudskou rozumnosťou a kresťanskou múdrosťou.

Náboženstvo znamená vytvárať priestor pre milosť, ktorá zachraňuje, pestovať túžbu po Bohu, podporovať stretnutie s Kristom, pretože životu ponúka plný zmysel a odpoveď na smäd po šťastí, pomáhať postupne sa zaradiť do života a do poslania Cirkvi.

Láskavosť vyjadruje potrebu - s cieľom naštartovať účinný výchovný vzťah -, aby mladí boli nielen milovaní, ale aj vedeli, že sú milovaní. Je to zvláštny štýl vzťahov a láska, ktorá prebúdza sily mladého srdca a pomáha im dozrievať až po schopnosť obetovať sa.

Rozum, náboženstvo a láskavosť sú dnes viac ako v minulosti neodmysliteľnými prvkami výchovnej činnosti a sú vzácnym kvasom, ktorý umožňuje vznik ľudskejšej spoločnosti ako odpoveď na očakávania nových generácií¹.

Keď už správne poznáme historickú minulosť, treba do súčasnosti pretlmočiť veľké intuície a základné prvky preventívneho systému. Treba zmodernizovať princípy, pojmy, pôvodné smerodajné línie a novým spôsobom interpretovať v teoretickej a praktickej rovine *základné veľké idey*, ktoré všetci poznáme (väčšia Božia sláva a spása duší; živá viera, pevná nádej, teologicko-pastoračná láska; dobrý kresťan a statočný občan; radosť, štúdium a nábožnosť; zdravie, dvojčlen štúdium a svätosť; nábožnosť, mravnosť, kultúra, civilizácia; evanjelizácia a civilizovanie...), ale aj *hlavné smerodajné prvky metódy* (získať si lásku prv, ako by sa nás mladí mali báť; rozum, náboženstvo, láska-

¹ Charta charizmatickej identity saleziánskej rodiny dona Bosca (Rím 2012), čl. 21: <http://knihy.saleziani.sk/files/pdf/106.pdf>

vosť; otec, brat, priateľ; rodinnosť najmä počas rekreácie; získať si srdce; vychovávateľ „zasvätený“ dobru svojich žiakov; široká možnosť slobodne skákať, bežať, kričať do ľubovôle...). Všetko má byť v prospech „nových“ mladých 21. storočia, v povolani žiť a konfrontovať sa so širokou a nevidanou paletou situácií a problémov, na ktoré súčasná veda už zameriava svoju kritickú reflexiu a v dobe, ktorá sa radikálne zmenila.

Osobitne vám predkladám tri perspektívy, pričom prvú sa pokúsím analyzovať hlbšie.

1. Opäť klásť dôraz na zásadu „statočný občan – dobrý kresťan“

Vo svete, ktorý sa oproti 19. storočiu výrazne zmenil, konať – správať sa charitatívne podľa ohraničených, miestnych, pragmatických kritérií (a tu musíme uznať, že don Bosco istotne nemohol urobiť niečo navyše z toho, čo urobil), a pritom nebrať do úvahy čo najširšie rozmiery spoločného dobra v národnej a celosvetovej šírke, by bolo vážnym nedostatkom sociologického, ale aj teologického charakteru. Etická zrelosť súčasného uvedomovania si vecí totiž vníma, že tzv. asistencializmus (rôzne druhy podpory a starostlivosti – pozn. prekl.) má svoje ohraničenia, ktorý zabúdajúc na politický rozmer nedostatočného rozvoja nedokáže pozitívne ovplyvniť príčiny chudoby, štruktúry hriechu, z ktorých sa rodí vždy všetkými odsudzovaný sociálny kontext. Chápať charitu len ako milodar, naliehavú pomoc, znamená vystaviť sa riziku, že sa budeme pohybovať iba v rámci „falošného samaritanizmu“, ktorý sa – odhliadnuc od dobrých úmyslov – niekedy stane prejavom podradnej solidarity, pretože je podriadená vzorom rozvoja, ktoré sledujú blahobyť niektorých a ostatným ponúkajú pozlátenú horkú pilulku.

Pripomeňme, že v pokoncilovom období slová „chudoba Cirkvi“ a „Cirkev chudobných“ mali viacero tvárí, ktoré si nie-

kedy protirečili, a predsa musíme pripomenúť aj to, že nie my sme si vymysleli evanjelium a nevymysleli sme si ani jeho tragický dopad na politiku a ekonomiku. Viera sa dotýka ľudských dejín, ale sa s nimi nestotožňuje. Ak celé poslanstvo kresťanstva nespočíva iba v láske k blížnemu, možno azda preto popierať, že ona nemá ústredné a podstatné postavenie?

Už sa povedalo a napísalo, že zoči-voči modernému štátu, ktorý prevzal sociálnu ochranu občanov a starostlivosť o nich, Cirkev prestala mať taký priestor na pôsobenie v oblasti charity a sociálnej starostlivosti, aký mala v minulosti. Lenže skutočnosť, v ktorej dnes žijeme, je taká, že popiera túto hypotézu, ktorá živila laicistické a štátotvorné ideológie. Cirkev sa často aj teraz stáva oporným prvkom v rámci *welfare state* - sociálneho štátu. Dlhé roky sme počúvali, že charita a sociálna starostlivosť už boli prekonané a nepoužiteľné prostriedky a že už sa nedali požiť v modernej spoločnosti a demokratickom štáte. Dnes však aj laické prostredia uznávajú spoločenskú úlohu kresťanského dobrovoľníctva, tzv. tretieho sektora - *no profit* tých iniciatív, ktoré ponúkajú farnosti, združenia, inštitúcie, miestne cirkvi...

Skutočnosť, že miliardy ľudí dnes žijú v podmienkach, ktoré majú veľmi ďaleko od „civilizácie lásky“, ako si to prijal Pavol VI. a opätovne to potvrdili aj jeho nástupcovia, môže v nás vyvolať „osobitnú odpoveď“, keď si poslužíme známou formulou dona Bosca „statočný občan a dobrý kresťan“.

Keď hovoríme o „*statočnom občani*“, v prvom rade treba urobiť hlbšiu reflexiu v špekulatívnej, teda bádateľskej rovine. Ona má mať na zreteli všetky prvky, ktoré sa týkajú ľudského rastu mládeže a ľudových vrstiev, a súčasne brať do úvahy rôzne prvky z filozoficko-antropologického, teologického, vedeckého, historického a metodologického hľadiska. Táto reflexia sa potom musí skonkrétniť v *skúsenostiach a operatívnej reflexii jednotlivých spolubratov a komunit*. Chcem pripomenúť, že 23. generálna kapitula zohrala pre saleziánov veľmi dôležitú úlohu a označila za dôležité miesta a ciele výchovy, „sociálny

rozmer lásky“ a „výchovu mladých k angažovanosti a účasti na politike“, „oblasť, ktorú sme trochu zanedbali a nebrali do úvahy (porov. 23. GK, č. 203.210.212.214).

Ak na jednej strane chápeme voľbu dona Bosca, ktorý chcel robiť iba „politiku Otčenáša“, na druhej strane sa musíme pýtať, do akej miery jeho počiatkové rozhodnutie výchovy v úzkom zmysle slova a následná prax jeho vychovávateľov nezaoberať sa „politikou“ podmienili a ohranili dôležitý spoločensko-politický rozmer formácie vychovávaných.

Okrem objektívnych ťažkostí, ktoré vyvolali odlišné politické režimy, s ktorými don Bosco musel spolunažívať, neprispeli k nim náhodou aj vychovávateľa, ktorí mali sklon ku konformizmu, izolacionizmu, so slabou kultúrou a nedostatočným poznaním historicko-spoločenského kontextu?

Máme ísť teda takým smerom, aby sme *zaktualizovaným* spôsobom potvrdili „spoločensko-politicko-výchovnú voľbu“ dona Bosca. Tým nechceme raziť ideologický aktivizmus, spojený s rozhodnutiami nejakej politickej strany, ale formovať k sociálnej a politickej citlivosti, ktorá vedie k rozhodnutiu investovať svoj život pre dobro sociálneho spoločenstva, teda angažovať vlastný život v poslaní, vychádzajúc z nemeniteľných ľudských a kresťanských hodnôt. Treba sa zamerať na koherentnejšiu bežnú prax v špecifickom sektore. Inými slovami: keď sa bude nanovo uvažovať o sociálnej kvalite výchovy (ktorá napriek tomu, že je nedokonale realizovaná, zostáva súčasťou základnej voľby mládeže aj z hľadiska výchovných kritérií a formúl), treba vytvárať explicitné skúsenosti v sociálnej angažovanosti v tom najširšom zmysle slova. Takýto prístup však predpokladá teoretickú a životodarnú angažovanosť, inšpirovanú širšou víziou samotnej výchovy, v súlade s realizmom a konkrétnym životom. Potrebné sú aj teoretické pojmy a konkrétne operatívne projekty, ktoré treba pretlmočiť do presne určených a členitých programov.

Ten, komu skutočne záleží na výchovnom rozmere, usiluje sa naň vplývať politickými prostriedkami, aby ho brala do úva-

hy každá oblasť urbanizácie a turizmu až po šport, rozhlasové a televízne programy, skutočnosť, v ktorej dnes často prevládajú kritériá obchodného trhu.

Pýtajme sa: Robí Saleziánska kongregácia, saleziánska rodina, naše provincie, skupiny a domy v tomto smere všetko, čo je v ich silách? Je naša solidarita s mladými iba gestom citovej blízkosti, gestom veľkodušného prístupu alebo aj kompetentným príspevkom, racionálnou, primeranou a vhodnou odpoveďou na odpovede mladých a slabších sociálnych vrstiev?

Rovnako by sa malo nanovo hovoriť aj o „dobrom kresťanovi“. Don Bosco, zanieteny horlivosťou za duše, pochopil dvojznačnosť a nebezpečenstvo situácie, staval sa proti jej predpokladom, novými formami bojoval proti zlu napriek tomu, že kultúrne, ekonomické a iné zdroje, ktorými disponoval, boli veľmi slabé.

Ide o to, ako človeku pomôcť objaviť vlastné povolanie, pravdu o jeho osobe a podľa nej aj žiť. A práve v tejto oblasti môžu veriaci ponúknuť svoj najvzácnejší príspevok.

Oni totiž vedia, že existencia a vzťahy človeka sú zadenované skutočnosťou, že človek je stvorenou bytosťou: tento stav nevyjadruje podriadenosť alebo závislosť, ale nezištnú a tvorivú lásku Boha. Za svoju životnú existenciu človek vďačí daru. Má vzťah k Bohu, ktorý má opätovať. Mimo tohto vzťahu jeho život nemá zmysel. To, čo je „poza“, čo je „nad“, je Absolútne, ale nie je to nejaké cudzie a abstraktné absolútne, ale zdroj jeho života, ktorý ho povoláva k sebe.

V Kristovi pravda o človeku, ktorú rozum zachytí začiatčným spôsobom, nachádza plné osvetlenie. Ježiš Kristus svojimi slovami, ale predovšetkým vďaka svojej ľudsko-božskej existencii, v ktorej sa prejavuje vedomie, že je Božím Synom, umožňuje osobe naplno pochopiť samu seba a svoj osud.

V ňom sme ustanovení za synov a dcéry, povolani žiť v dejinách tohto sveta. Ide o skutočnosť a dar, ktorého zmysel musí človek postupne preniknúť. Povolanie Božích detí nie je prepychovým prídavkom, vonkajším doplnkom realizácie človeka.

V prvom rade je jeho úplným naplnením, nevyhnutnou podmienkou autenticity a plnosti, uspokojením najradikálnejších požiadaviek, tých, ktoré tvoria podstatu jeho samotnej štruktúry stvorenej bytosti.

Ako však aktualizovať zásadu „dobrého kresťana“ dona Bosca? Ako dnes ochrániť ľudsko-kresťanskú celistvosť projektu, ktorý pozostáva z formálnych alebo prevažne náboženských a pastoračných iniciatív, pred nebezpečenstvami starobylých a nových integrizmov² a exkluzivizmov³? Ako zmeniť tradičnú výchovu, ktorej kontextom bola „monoreligiózna spoločnosť“, na otvorenú a súčasne kritickú výchovu v súčasnej pluralitnej spoločnosti? Ako vychovávať k samostatnému životu a súčasne mať účasť na živote multináboženského, multikultúrneho a multietnického sveta? Ako podporovať pedagogiku slobody a zodpovednosti, ktorej cieľom je vychovať zodpovedné osobnosti, schopné slobodne sa rozhodnúť, otvorené pre medziľudskú komunikáciu, aktívne začlenené do spoločenských štruktúr nie s konformným, ale s konštruktívne kritickým postojom, keď sa súčasná tradičná pedagogika poslušnosti, prispôbená určitému druhu ekleziológie, čoraz viac dostáva do úzadia?

2. Vrátiť sa k mladým s väčšou odbornosťou

Don Bosco medzi mladými vypracoval svoj štýl života, svoje pastoračné a pedagogické dedičstvo, svoj výchovný systém, svoju spiritualitu. Jedinečnosť mládežníckeho poslania dona Bosca vždy a v každom prípade bola reálna aj vtedy, keď niekedy z osobitných dôvodov nemohol byť materiálne v kontakte s mladými; aj vtedy, keď jeho činnosť nebola v službách mladým; aj vtedy, keď pod tlakom cirkevných osôb, ktoré nie vždy boli o jeho ve-

² Odpor prispôbovať sa zmenám v oblasti cirkevnej praxe - pozn. prekl.

³ Výhradnosť, výnimočnosť, vylučnosť - pozn. prekl.

ciach dobre informovaní, húževnato bránil svoju charizmu zakladateľa pre všetkých mladých sveta. Saleziánske poslanie je zasvätenie sa, je to „prednostná láska“ k mladým a táto prednostná láska je, ako vieme, Božím darom. Ale úlohou našej inteligencie a nášho srdca je, že ju má rozvíjať a zdokonaľiť.

Pravý salezián neopúšťa pole mládeže. Salezián je ten, kto do hĺbky pozná mladých: jeho srdce bije tam, kde bije ich srdce. Salezián pre nich žije a pracuje, usiluje sa odpovedať na ich potreby a problémy; oni sú zmyslom jeho života: v práci, škole, citovom živote i voľnom čase. Salezián je ten, ktorý mladých pozná aj z teoretického a existenciálneho hľadiska, čo mu umožňuje objaviť ich autentické potreby a vytvoriť takú pastoraáciu mládeže, ktorá je prispôsobená požiadavkám doby.

A potom, ak má mať vernosť nášmu poslaniu rozsiahly vplyv, musí byť v kontakte s nosnými prvkami súčasnej kultúry, so súčasnými základnými schémami zmýšľania a správania. Stojíme skutočne pred veľkými výzvami, ktoré si vyžadujú serióznú analýzu, prepojenie kritických postrehov, prehĺbený a hodnotiaci kultúrny kontakt, schopnosť mať psychologicky a existenciálne účasť na rôznych situáciách. Preto je dôležité položiť si niekoľko otázok:

a) *Kto sú presne mladí, ktorým osobne a v komunitách „zasväcujeme“ svoj život? Čo chcú, po čom túžia a čo chceme my (a Boh) pre nich? Poznáme dnešnú mládež? Sme presvedčení, že ide o odlišný kvantitatívny a kvalitatívny problém dnešných mladých od toho, ktorému pred stopäťdesiatimi rokmi čelil don Bosco?*

b) *Aká je naša pastoračná odbornosť v rovine teoretickej reflexie o výchovných itinerároch a v rovine pastoračnej praxe? Jej opodstatnenosť si možno odskúšať v tvorivosti, pružnosti, flexibilitate, v antifatalizme. Isté je iba jedno: ak sa chceme „inkulturovať“, nemôžeme sa spoľahnúť iba na dokumenty generálnych kapitúl našich kongregácií, na najdôležitejšie rozhodnutia rôznych skupín alebo na listy hlavného predstaveného.*

c) *Dnes musí byť výchovná zodpovednosť kolektívna, spoločná, všetci musia mať na nej účasť. Ako sa napájame na „sieť vzťahov“*

v teritóriu, ale aj mimo neho, v ktorom naši mladí žijú? Akým spôsobom prispievame svojou účasťou a spoluprácou v rámci tejto globálnej výchovnej siete? Zobrali sme do úvahy možné riešenia tak, že sme sa konfrontovali s inými?

d) Ak sa sem-tam v prípade mladých Cirkev cíti odzbrojená, necítia sa byť dnes odzbrojenými aj samotní saleziáni alebo saleziánska rodina?

3. Výchova srdca

V ostatných desaťročiach azda nové generácie saleziánov prežívajú určitý pocit neistoty, keď ide o starobylé formulácie preventívneho systému: buď preto, že nevedia, ako ich dnes aplikovať, alebo preto, že nevedome si preventívny systém predstavujú ako „paternalistický vzťah“ k mladým. Naopak, keď sa pozeráme na dona Bosca v jeho konkrétnej životnej situácii, zistíme, že inštinktívne a geniálne dokázal prekonať výchovný paternalizmus, ktorý pred ním v pedagogike pretrvával niekoľko stáročí v mnohých častiach sveta (od 16. až po 18. storočie): v tom čase totiž pedagogický prístup odzrkadľoval celkovú európsku spoločnosť, ktorá mala aj v politickej rovine paternalistickú štruktúru. Život dona Bosca sa však javí ako sieť medziľudských vzťahov s mladými a dospelými, ktorá obohacovala aj jeho samotného. Známe sú tisíce epizód a vyjadrení, ako napríklad: „Dovoľte, aby som Vám to povedal, a nech sa nikto z Vás neurazí: všetci ste zlodeji. Stojím si za tým a ešte to aj zopakujem: Vy ste ma pripravili o všetko [...]; zostávalo mi už len toto úbohé srdce, z ktorého ste si tiež ukradli všetku lásku [...];Váš list sa napokon zmocnil aj celého môjho srdca, takže mi už nezostalo nič, len živá túžba milovať Vás v Pánovi.“⁴ Tieto slová bez ohľadu na známe heslá: preventívny, láskavosť, charitná láska hovoria o sym-

⁴ *List všetkým obyvateľom kolégia v Lanze (3. január 1876).* In: *Listy Jána Bosca.* Bratislava: Don Bosco 2006, s. 158.

bióze, modernosti, aktuálnosti. U dona Bosca zmocniť sa srdca je analogickým a symbolickým výrazom. Chlapci prenikali do srdca dona Bosca, cítili sa v ňom ako doma, obohacovali sa v ňom, tešili sa z jeho prítomnosti. Samozrejme, že dnes formy osobných vzťahov sú iné. Silný vplyv majú pluralistické spoločnosti, globálnosť foriem poznania, internet, cestovanie a pod.

Pýtame sa: Môžu dnes mladí a dospelí vstúpiť do srdca saleziána vychovávateľa? Čo v ňom môžu objaviť? Technokrata, síce šikovného, no bezduchého komunikátora, alebo jeho bohatú ľudskosť, ktorá je doplnená a živí sa milosťou Ježiša Krista v mystickom tele? Ak v ňom toto všetko neobjavia, don Bosco by mohol viac-menej opakovať slová: „Keď sa v srdci saleziána nenachádza bohatstvo a hĺbka Kristovej milosti, splnila Kongregácia a saleziánska rodina svoju úlohu?“

KONKRÉTNE ZÁVÄZKY PRE SALEZIÁNSKU RODINU

Vychádzajúc z poznania pedagogiky dona Bosca a vo svetle uvedených úvah sú základné smerodajné prvky a záväzky Hesla na rok 2013 pre saleziánsku rodinu tieto:

1. „Evanjelium radosti“, ktoré charakterizuje celé dejiny dona Bosca a je dušou jeho rôznorodej činnosti. „V Ježovi z Nazareta sa Boh zjavil ako ‚Boh radosti‘⁵ a evanjelium je ‚radostná zvesť‘, ktorá sa začína ‚blahoslavenstvami‘, účasťou ľudí na blaženosti samého Boha. Nejde o povrchný, ale o hlboký dar, pretože radosť je viac ako pominuteľný pocit – je to vnútorná sila, ktorá odoláva aj ťažkostiam života. Svätý Pavol pripomína: ‚Napíňa ma potecha a prekypujem radosťou pri všetkom našom súžení‘ (2 Kor 7, 4). V tomto zmysle radosť, ktorú prežívame na zemi, je veľkonočným darom, závdavkom plnej radosti, ktorú budeme prežívať vo večnosti.

Don Bosco zachytil túžbu po šťastí, prítomnú v mladých, a ich radosť zo života pretlmočil do jazyka radosti, ihriska a sviaččnosti, ale nikdy neprestal označovať Boha za prameň pravdivej radosti. Niektoré jeho spisy, ako napríklad kniha *Vystrojený mladík*, životopis Dominika Savia, apologetický obsah príbehu o Valentínovi, sú dôkazom vzťahu, ktorý on stanovil medzi milosťou a šťastím. A jeho naliehanie na „odmenu v nebi“ usmerňovalo pozemské radosti do perspektívy ich završenia a plnosti.

Člen saleziánskej rodiny v škole dona Bosca pestuje v sebe niektoré postoje, ktoré roznečujú radosť a odovzdávajú ju druhým.

⁵ Svätý František SALESKÝ: *Lettre á la Présidente Brulart*, Anney (18. februára 1605). In: *Oeuvres*, zv. XIII, s.16.

1. *Dôvera vo víťazstvo dobra*: „V každom mladíkovi, aj v tom najväčšom nešťastníkovi“, píše don Bosco, „je miesto prístupné dobru. Prvou povinnosťou vychovávateľa je hľadať toto miesto, túto citlivú strunu srdca, a vyťažiť z nej maximum.“⁶

2. *Oceňovanie ľudských hodnôt*: Učeník/učenička dona Bosca prijíma hodnoty sveta a odmieta bedákať nad svojou dobou: preberá všetko, čo je dobré, najmä ak to majú radi mladí a bežní ľudia (porov. Stanovy SDB, čl. 17).

3. *Výchova ku každodenným radostiam*: treba vynaložiť trpezlivé výchovné úsilie, aby sme vedeli alebo sa nanovo naučili s jednoduchosťou vychutnávať mnohoraké ľudské radosti, ktoré Stvoriteľ každodenne kladie na našu cestu.

Učeník a učenička dona Bosca, keďže sa úplne spoliehajú na „Boha radosti a skutkami i slovami dosvedčujú „evanjelium radosti“, sú stále radostní. Šíria túto radosť a vedia vychovávať k veselosti kresťanského života a k zmyslu pre radosť, pričom pamätajú na výzvu svätého Pavla: „Ustavične sa radujte v Pánovi! Opakujem: Radujte sa!“ (Flp 4, 4).⁷

2. Pedagogika dobroty. „Láskavosť dona Bosca je nepochybne charakteristickou črtou jeho pedagogickej metódy. Aj dnes sa pokladá za platnú, jednak v ešte kresťanských kontextoch, jednak v situáciách, kde žijú mladí, ktorí sú príslušníkmi iných náboženstiev.

Nemožno ju však zredukovať len na pedagogický princíp, ale treba ju uznať za podstatný prvok našej spirituality.

Ona je totiž pravou láskou, pretože čerpá z Boha. Je láskou, ktorá sa prejavuje rečou jednoduchosťou, srdečnosťou a vernosťou. Je láskou, ktorá vzbudzuje túžbu po opätovaní. Je to láska, ktorá prebúdza dôveru a otvára cestu dôvernosti a bytostnej komunikácii („výchova je vecou srdca“). Je to láska, ktorá sa šíri a vytvára atmosféru rodiny, kde je pekné a obohacujúce byť spolu.

⁶ ŽP V, s. 367.

⁷ Charta charizmatickej identity saleziánskej rodiny dona Bosca, čl. 33.

Pre vychovávateľa je to láska, ktorá si vyžaduje silné duchovné sily: vôľu byť s nimi a tráviť s nimi čas, zrieknutie sa seba samého a obetovanie sa, čistotu citov a sebakontrolu v správaní, zúčastnené počúvanie a trpezlivé čakanie s cieľom nájsť najvhodnejšie chvíle a spôsoby intervencie, schopnosť odpúšťať a obnoviť kontakty, miernosť človeka, ktorý vie občas prehrať, ale neprestáva veriť s bezhraničnou nádejou. Nejestvuje opravdivá láska bez asketiky a nejestvuje asketika bez stretnutia s Bohom v modlitbe.

Láskavosť je ovocím pastoračnej lásky. Don Bosco hovorieval: „Na čom je založená táto naša vzájomná náklonnosť? [...] Na mojej túžbe zachrániť vaše duše, ktoré vykúpila predrahou krv Ježiša Krista, a vy ma milujete, pretože sa vás snažím priviesť na cestu večnej spásy. Teda základom našej náklonnosti je dobro našich duší.“⁸

Láskavosť sa tak stáva *znamením* Božej lásky a nástrojom na prebudenie jej prítomnosti v srdci tých, ktorých zasiahla dobrota dona Bosca; je to cesta k evanjelizácii.

Odtiaľto pochádza presvedčenie, že apoštolská spiritualita saleziánskej rodiny sa vyznačuje nie všeobecne chápanou láskou, ale schopnosťou *milovať a u druhých vzbudiť lásku k sebe*.⁹

3. Preventívny systém. Aby sme mohli pochopiť známy výraz „výchova je vecou srdca a iba Boh je jeho pánom“ (ŽP XVI, s. 447)¹⁰, a teda pochopiť pedagogiku dobroty v preventívnom systéme, zdá sa mi dôležité vypočuť si jedného z najuznávanejších odborníkov dona Bosca: „Pedagogika dona Bosca sa stotožňuje s celou jeho činnosťou; a celá jeho činnosť s jeho osobnosťou; a celý don Bosco je v podstate zhrnutý v jeho srdci.“¹¹ Toto je veľkosť a tajomstvo jeho úspechu ako vychovávateľa: don Bos-

⁸ BOSCO, J.: List donovi Giuseppemu Lazzerovi a komunite remeselníkov na Valdoccu (Rím 20. januára 1874). In: Lettere, IV zv. Francesco Motto (ed.). Rím: LAS 2003, s. 208

⁹ Charta charizmatickej identity saleziánskej rodiny dona Bosca, čl. 32.

¹⁰ Porov. BOSCO, G.: Dei castighi da infliggersi nelle case salesiane. In: BRAIDO, P.: Don Bosco educatore. Scritti e testimonianze. Rím: LAS 1992, s. 340.

¹¹ Porov. BRAIDO, P.: *Prevenire non reprimere. Il sistema educativo di Don Bosco*. Rím: LAS 1999, s. 181.

co vedel zosúladiť autoritu s jemnosťou, lásku k Bohu a lásku k mladým.

„Láska dona Bosca k týmto mladým pozostávala z konkrétnych a vhodných gest. On sa zaujímal o celý ich život: vnímal ich najnaliehavejšie potreby a vytušil tie najskrytejšie. Tvrdiť, že jeho srdce celé patrilo mladým, znamená povedať, že celá jeho osoba, inteligencia, srdce, vôľa, fyzická sila, celé jeho bytie bolo zamerané na ich dobro, aby podporovalo ich integrálny rast a túžilo po ich večnej spáse. Pre dona Bosca teda byť mužom srdca znamenalo byť úplne zasväteným dobru svojich mladých a darovať im všetky svoje sily, až do posledného dychu!“¹²

4. Formácia statočného občana a dobrého kresťana.

Don Bosco viackrát vyjadril úmysel formovať „dobrých kresťanov a statočných občanov“, aby tým naznačil *všetko, čo mladí potrebujú* na to, aby naplno prežívali svoj ľudský a kresťanský život: oblečenie, jedlo, bývanie, prácu, štúdium a voľný čas; radosť, priateľstvo; aktívnu vieru, Božiu milosť, cestu posväcovania; účasť na dianí v spoločnosti, dynamizmus, začlenenie do spoločnosti a do Cirkvi. Na základe výchovnej skúsenosti vytvoril projekt a osobitný *štýl výchovného prístupu*, ktorý on sám súhrnne vyjadril v *preventívnom systéme*. Ten „sa celý zakladá na rozume, náboženstve a láskavosti“.¹³

Výchovná prítomnosť v sociálnej oblasti spoločnosti zahŕňa tieto skutočnosti: výchovnú citlivosť, výchovné „politické“ riešenia a rozhodnutia, výchovnú kvalitu spoločenského života, kultúru.

5. Saleziánsky humanizmus. „Na jeho základe don Bosco vedel oceniť všetko pozitívne, čo je zakorenené do života ľudí, do

¹² RUFFINATO, P.: *Educhiamo con il cuore di Don Bosco*. In: Note di Pastorale Giovanile 6 (2007), s. 9.

¹³ BOSCO, G.: *Il sistema preventivo nella educazione della gioventù [Preventívny systém vo výchove mládeže]*. In: BRAIDO, P. (zost.): Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze [Don Bosco vychovávateľ, spisy a svedectvá]. Rím: LAS 19973, s. 248 n.

stvorených vecí, do udalostí dejín. Preto prijímal autentické hodnoty tohto sveta, zvlášť ak boli milé mladým. Začlenil sa do toku kultúry a ľudského rozvoja svojej doby, pričom podnecoval dobro a odmietal bedákať nad zlom. Múdro sa usiloval o spoluprácu s mnohými ľuďmi, pretože bol presvedčený, že každý má nejaké dary, ktoré treba objaviť, uznať a oceniť. Veril v silu výchovy, ktorá podporuje rast mladého človeka a povzbudzuje ho, aby sa stal statočným občanom a dobrým kresťanom. Vždy a za akýchkoľvek podmienok sa spoliehal na prozreteľnosť Boha, ktorého prijímal a miloval ako Otca.“¹⁴

6. Preventívny systém a ľudské práva. Kongregácia nemá dôvod existovať, a ak, tak iba z dôvodu integrálnej spásy mladých. Ako don Bosco vo svojej dobe, ani my nemôžeme byť divákmi, máme byť protagonistami ich spásy. *List z Ríma* z roku 1884 aj dnes od nás žiada, aby sme „chlapca postavili do stredu“ našej pozornosti ako každodenný záväzok každého nášho gesta a ako trvalé životné rozhodnutie každého nášho spoločenstva a rehoľnej komunity. Preto integrálna spása mladých, evanjelium a naša charizma od nás dnes žiadajú, aby sme sa vydali aj cestou ľudských práv. Ide o cestu a reč, ktoré sú nové a nemôžeme ich zanedbávať. Keď ide o spásu mladých, všetko musíme brať do úvahy. Dnes by sme sa nemohli pozrieť dieťaťu do očí, ak by sme neboli aj podporovateľmi jeho práv.

Preventívny systém a ľudské práva medzi sebou navzájom pôsobia a obohacujú sa. Na rozdiel od hnutia, ktoré podporuje zachovávanie ľudských práv a angažuje sa v ich prospech, no vždy iba z pozície udania násilia, ktoré sa už udialo, preventívny systém ponúka ľudským právam jedinečný a inovatívny výchovný prístup, preventívnu výchovu, to jest takú činnosť a ponuku, ktorá problémom a ťažkostiam predchádza.

Ako veriaci môžeme povedať, že preventívny systém ponúka ľudským právam antropológiu, ktorá sa inšpiruje evanjeliovou

¹⁴ *Charta charizmatickej identity saleziánskej rodiny dona Bosca*, čl. 7.

spiritualitou, a ako základ ľudských práv vidí ontický údaj (ktorý je v súlade s bytím, zodpovedajúci bytiu - pozn. prekl.) dôstojnosti každej osoby „bez akéhokoľvek rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženského, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia“.¹⁵

Tým istým spôsobom ľudské práva ponúkajú preventívnemu systému možnosť viesť dialóg a spolupracovať v sieti s inými subjektmi s cieľom nájsť a odstrániť príčiny nespravodlivosti, krivdy a násilia. Okrem toho ľudské práva ponúkajú preventívnemu systému nové oblasti a možnosti sociálneho dosahu ako účinnú odpoveď na „drámu moderného ľudstva rozporu medzi výchovou a spoločnosťou, školou a občianskym životom“.¹⁶

V novom globalizovanom kontexte sa ľudské práva stávajú prostriedkom, ktorým možno prekonať úzke národné hranice a určiť spoločné limity a ciele, vytvoriť aliancie a stratégie, využiť ľudské a ekonomické zdroje.

7. Čo si treba prečítať? Aby sme mohli hlbšie pochopiť a uviesť do života spomenuté prvky, je užitočné prečítať si: *Preventívny systém vo výchove mládeže, List z Ríma a životopisy Dominika Savia, Miška Magoneho a Františka Besucca*. Tieto spisy dona Bosca veľmi dobre vyjadrujú jeho výchovnú skúsenosť, ale aj jeho pedagogické voľby. Tieto diela boli totiž napísané, aby sme mohli poznať pedagogickú a výchovnú citlivosť nášho drahého zakladateľa a otca, to, čo mu ležalo na srdci: ústredné postavenie mladých, ich protagonizmus pri vlastnej formácii, atmosféra, ktorú treba vytvoriť, aby bolo možné dosiahnuť výchovný úspech. Z tejto perspektívy sa životopisy stávajú tromi odlišnými itinerármi podľa štartovacieho začiatku každého z týchto chlapcov valdocckého oratória a ponukou podľa ich miery.

¹⁵ Všeobecná deklarácia ľudských práv, čl 2. (http://www.amnesty.sk/article_files/file/UDHRvSVK.pdf).

¹⁶ VILLANUEVA, P. CH.: *Educazione e cittadinanza. Lectio magistralis* pri príležitosti udelenia Laurea Honoris Causa, Janov, 23. apríla 2007.

Podľa dona Bosca bolo treba začať od skutočnosti každého z chlapcov a nečakať na ideálne situácie, klásť dôraz na ich hodnoty a dary a predkladať im ciele, ktoré treba dosiahnuť.

ZÁVER

Tento komentár Hesla 2013 končím básňou, ktorú mi poslal istý spolubrat z Indie. Text veľmi dobre zhrňa to, čím je pravá výchova, najmä preto, ako ju vidí a slovami opisuje dieťa, ktoré hovorí svojej matke o tom, čo mu chodilo po rozume a zostávalo v jeho srdci, keď uvažovalo nad spôsobom jej konania. Čítanie tejto básne mi pripomenulo samotné svedectvo Jána Bosca o mame Margite.

Výchovný štýl, ktorý sa na Valdoccu praktizoval a dnes je rozšírený na celom svete, má totiž svoje korene v detstve dona Bosca, ovplyvnenom prísny a silným roľníckym prostredím, a predovšetkým osobami, ktoré vedľa neho stáli. Don Bosco zvyčajne hovorieval: *„Pýtajú sa ma, ako vychovávam chlapcov. Vychovávam ich tak, ako moja matka vychovávala v rodine nás. Viac neviem.“*

Prvou a veľkou vychovávateľkou dona Bosca bola matka Margita. Keď sa stala vdovou, vedela dať svojim synom náročnú lásku otca a jemnú a nezištnú lásku matky. Od nej sa don Bosco naučil tým hodnotám a postojom, ktoré praktizoval so svojimi chlapcami a po rokoch ich zanechal saleziánom: tieto sa stali základom jeho pedagogiky:

- Aktívna prítomnosť. Saleziánska asistencia nie je jednoduchým dozorom; je prítomnosťou, ktorá umožňuje chlapcovi zažiť a pociťť, že je milovaný; že má spolu s ním podiel na ochote spoločne pracovať a rásť, a tak mu umožniť, aby sa stal ich protagonistom.

- Každodenná práca. Poučený skúsenosťou roľníckej práce na poliach osád Becchi a Moglia, don Bosco svojim chlapcom zvyčajne hovorieval: *„Lenivý chlapec vždy bude somárom.“*, *„Kto si nenaukyne pracovať v mladosti, bude viac-menej lenivý až do staroby.“* Na Valdoccu sa tvrdo bojovalo proti lenivosti a práca sa

striedala s modlitbou, hrou a učením.

- Zmysel pre Boha. Matka Margita bola pre Janka aj katechétkou: pripravila ho na sviatosť zmierenia a pokánia, na prvé sväté prijímanie, predovšetkým ho naučila interpretovať Božiu prítomnosť v každodennom živote, v stvorenstve, v pekných i smutných udalostiach života. Pozorovaním jej veľkodušnosti voči najchudobnejším a tým, čo boli v núdzi, v budúcom kňazovi vyzrela nábožnosť, schopná zmeniť sa vo vhodnej chvíli na konkrétnu, jednoduchú a jedinečnú charitatívnu lásku.

- Rozum ako synonymum dialógu. Roľnícka múdrosť pripisovala pojmu „rozmyšľajme“, „uvažujme“ rôzne významy. Používala ho na dialóg, na osobné vyjadrenie, na dosiahnutie spoločného rozhodnutia bez snahy pretlačiť svoj uhol pohľadu. Don Bosco urobil neskôr z pojmu „rozum“ jeden z nosných stĺpov svojej výchovnej metódy. V tejto perspektíve dialóg medzi Dominikom Saviom a donom Boscom je opravdivou a výchovnou zmluvou, ktorá viedla mladého svätca k trvalému záväzku: *„Ja som teda látka; vy ste krajčír. Vezmite si ma a urobte zo mňa pekný oblek pre Pána.“*

Vo svetle tejto spomienky sa navrhovaná báseň stáva posolstvom pre každého dospelého a zodpovedného vychovávateľa, pretože deti, chlapi a dievčatá sa pozerajú a robia to, čo ty robíš, nie to, čo hovoríš.

KEĎ SI SI MYSLELA, ŽE SA NEPOZERÁM

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som ťa, ako si dala môj prvý namaľovaný obraz
na chladničku,
a hneď som chcela maľovať ďalší.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som ťa, ako si krmila túlavú mačičku,
a naučila som sa, že je správne úctivo zaobchádzať
so zvieratami.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som ťa, ako pečieš môj obľúbený koláč,
a naučila som sa, že v živote sa malé veci môžu stať veľmi
dôležitými.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som, ako varíš obed a nesieš ho chorému priateľovi,
a naučila som sa, že sa máme starať jedni o druhých.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som ťa, ako ti veľmi záleží na dome a na tých,
čo v ňom bývajú,
a naučila som sa, že aj mne má záležať na všetkom,
čo som prijala.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som, že si zodpovedne pristúpila k svojim povinnostiam,
aj keď si sa necítila dobre,
a naučila som sa, že mám byť v dospelosti zodpovedná.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som, že sa v твоjích očiach objavili slzy,
a naučila som sa, že určité veci spôsobujú bolesť
a že je dobré poplakať si.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
videla som tá, že si ustarostená,
a chcela som byť všetkým, čím by som mohla byť.*

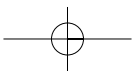
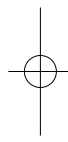
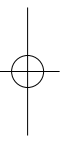
*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
naučila som sa väčšiu časť životných lekcií,
o ktorých mám vedieť,
aby keď vyrastiem, som bola dobrým a užitočným človekom.*

*Keď si si myslela, že sa nepozerám,
pozerala som sa na teba a chcela som povedať:
„Vďaka za všetko,
čo som videla, keď si si myslela, že sa nepozerám.“*

*Každý z nás (rodičia, starí rodičia, tety, strýkovia, učitelia,
priatelia) vplýva na život dieťaťa.
Dôležité je vedieť, akým spôsobom sa dnes dotkneme života
nejakej osoby.
Žime jednoducho. Milujme nezištne. Starajme sa o druhých
seriózne. Hovorme láskavo.*

Rím 31. decembra 2012

Gaspar Chánz V.

Pascual Chávez Villanueva

**Prostredníctvom
pedagogiky dobroty
ponúkame mladým
- ako don Bosco vychovávateľ -
evanjelium radosti**

Vydalo vydavateľstvo DON BOSCO
Miletičova 7, 821 08 Bratislava 2
v roku 2012.

www.donbosco.sk
donbosco@donbosco.sk

Jazykové úpravy Adriána Reguliová
Návrh obálky a grafická úprava Ján Miško